

Євгенія Кононенко Зранена моя утроба...

8

Драматургія Гарсія Лорки, навіть його найвідоміші п'єси «Маріанна Пінєда», «Безплідна», «Криваве весілля», які є окрасою сцен провідних театрів світу, практично невідомі українським глядачам. Проте українським читачам великий іспанський поет і драматург відомий дуже добре. Не буде перебільшенням сказати, що для багатьох він є улюбленим автором, що українські й російські версії текстів Федеріко Гарсія Лорки прочитані в Україні досить глибоко і в достатньо широких колах.

Про що п'єса Гарсія Лорки «Йерма» (по-іспанському «Безплідна»)? Про горе жінки, яка несамовито хоче мати дитину, і навіть багато дітей, однак, ніяк не може завагітніти. Нарешті вона розуміє, що то її чоловік, заможний селянин Хуан, не хоче дітей. В ньому і лише в ньому причина її фатальної безплідності. Після останнього діалогу з Хуаном, коли він підтверджує те, що й сама вона вже збагнула, Йерма вбиває свого чоловіка. Душить його. Мука безпліддя така нестерпна, що пробуджує в естві ніжної жінки звірячі пристрасті. Чи йдеться у п'єсі про горе безплідності як таке? Так, але не тільки. Великі твори ніколи не обмежують проблематики своїм предметом. Великий твір завжди торкає глибинні питання буття, такі як кохання, ненависть, роль чоловіка і жінки в долях одне одного, місце чоловіка і жінки в світі.

Дія відбувається в позачасовому іспанському селі, де суворі традиції химерно співіснують з первісними непригніченими інстинктами. Але мистецтво позбавлене провінціалізму тоді, коли про провінцію розказано так, що світ у ній впізнає себе. При всій величезній цінності продовження роду в житті кожної людини, і особливо жінки, не можна говорити про материнство як головну мету життя, бо тоді доведеться перекреслити тих жінок, які матерями не стали і, однак, лишили по собі шляхетну і вдячну пам'ять. Йерма — селянка, і перед нею проблема продовження роду стоїть особливо гостро. Вона сама каже: «Коли сільська жінка не родить, во-

на стає непотрібною, мов колюче терня; вона стає злом, наче Богом забутий бур'ян». І все одно, основний біль «Безплідної» — не безпліддя як таке.

У тексті Гарсія Лорки ота дитина, якої ніяк не може зачати Йерма, не тільки мука жінки. Це виразна метафора глибокого непорозуміння між жінкою й чоловіком. Є у п'єсі ще один герой. Це закоханий у Йерму пастух Віктор. Колись і Йерма щось відчувала до нього. Але зрадила те кохання, що тільки-но починалось, погодившись на шлюб з Хуаном. А за Лоркою Фатум завжди безжальний до тих, хто нехтує коханням. Доля карає Йерму, яка до свого чоловіка ніколи не відчувала того, що колись, задовго до одруження, трепетно відчувала до Віктора. Діти можуть народжуватися тільки від кохання.

Таким є одне з можливих прочитань тексту Гарсія Лорки «Йерма». Але в залі меркне світло, на сцену виходять химерно одягнені актори. Звучать гітари («Як заридала моя гітара, розбилась досвідку кришталева чара»). Виникає те несподіване неузгодження знайомого тексту і побаченого дійства, і в глибинах цього неспівпадання живе найсакральніша таємниця театру.

Якби актори не вимовляли тексту, а лише танцювали, можна було б сказати: п'єса про жіночу тугу і про чоловічу байдужість до неї, про непорозуміння і про глибинне небажання що-небудь розуміти. Балетні моменти (балетмейстер Л.Попович) підкреслюють пронизливу трагедійність постановки, є органічним

доповненням того, про що не можна сказати словами, тому що «багато є в світі такого, про що ліпше помовчати». Але це не балет, це драматичний спектакль, де не тільки рух і жест, а й слово важить багато. Постановник спектаклю Рита Ясинська-Калоян зменшила число дійових осіб п'єси. Зникли шість прях, дві подружки, дві зовиці, три чоловіки... Таке перекомпонування дає можливість повніше зосередитись на головному конфлікті бездітного подружжя. Фраза - «Дітей у нас нема», що звучить буденно в устах чоловіка (артист Ф.Ольховський) і надривно в устах жінки (артистка Тамара Плашенко) на початку дійства, визначає трагедійний тон усього діалогу чоловіка і жінки. Цей діалог тримає глядачів у напрузі півтори години й завершується балетом, який імітує жести кориди. А потім убивством. Жінці відмовляють не в тому, що не є жіночим. Ні, упертий чоловік не дає їй реалізуватися в споконвічно жіночому. А це споконвічно жіноче можна розуміти як завгодно широко. Пригнічена жіноча сутність не бачить шляхів свого розквіту. «Чужого мені не треба... Ніби я, мов рабиня, прошитиму того, що і так мені належить?»

Хуан і Йєрма — головні постаті спектаклю. Троє інших дійових осіб — зворушлива Марія (арт. Н.Попович-Линецька), пастух Віктор (арт. І.Волков), Фатум (А.Пархоменко) не існують самі по собі, вони вписані в ансамбль вистави.

Віктор не виглядає зрадженим коханим. Це уособлення іншого ставлення до Жінки. Такого, що не принижує і не губить. Справа не в коханні. Хуан також по-своєму любить Йєрму. І Йєрма була готова його кохати: «Коли вперше лягала з тобою... хіба не казала тобі, що простирадла пахнуть яблуками?» Справа в іншій, шляхетнішій можливості Чоловічого. Якби на сцені діяв тільки суворий Хуан, то розуміння чоловічого начала було б дуже обмеженим, тенденційно викривленим. Актор І.Волков у ролі Віктора чимось портретно схожий на самого Федеріко Гарсія. І це ірраціональним шляхом веде до неодноразово висловленої думки про те, що зрідка й чоловіки бувають феміністами - чуйними й тонкими.

Без надривної агресивності до ображених жінок. Постать Віктора у плетиві поетичної трагедії є тим, що дає надію. Хоча за сюжетом Віктор іде з села назавжди, щоб більше не бачити ошуканої долею Йєрми, якій він нічим не може допомогти.

Весь спектакль пройнято єдиним внутрішнім ритмом. Якби навіть раптом хтось не знав імені автора п'єси, все одно зрозумів би, що на сцені Іспанія, де уживаються і суворі традиції, і нестримні гарячі пристрасті («Іде вона, закована в ритмі вічного дрижання, в неї в серці срібло туги, а в правиці сталь кинджала»). І може завдяки музичному ритму постановки та органічній пластичності акторів, навіть дуже відверті моменти жіночої туги, коли Йєрма вкотре намагається повно віддатися чоловікові, щоб кохати, щоб зачати, не виглядають порнографічно. Це глибинна жіноча туга, що переповідається мовою мистецтва.

Сам Гарсія Лорка в інтерв'ю говорив про важливість ритму для театрального дійства: «Треба дуже довго провадити репетиції, щоб впіймати ритм спектаклю, не втратити його... Уявіть собі: грає симфонічний оркестр, і соліст розпочне невчасно... режисеру найважче добитися, щоб спектакль від початку до кінця йшов у необхідному ритмі».

Молодий режисер Рита Ясинська-Калоян знайшла точний внутрішній ритм. «Безплідна» — то її дипломна робота (керівник курсу Е.Митницький), але спектакль зроблено без учнівської непевності і без зовнішніх ефектів і надмірностей, які полюбляють початківці, щоб гучніше заявити про себе. В спектаклі задіяні професійні актори Київського театру на Подолі. В наступному сезоні «Безплідна» стане репертуарним спектаклем. Хочеться побажати п'єсі і оплесків, і глядацької уваги, адже проблеми її є і сучасними, і вічними та подані з художньою відвертістю.

А ще хотілося б, щоб український театр частіше звертався до творчості великого іспанця, п'єси якого, так само, як і драматичні твори Чехова, Брехта, Ануя, Артура Міллера та багатьох інших, належать до скарбниці світової драматургії.

■ Сцена з вистави «Безплідна» за п'єсою Ф.Г.Лорки. Режисер Рита Ясинська-Калоян. Київський театр на Подолі.

Фото Анастасії Кононенко.